

Алієв Р. А.

аспірант кафедри міжнародної економіки
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури

Aliiev R. A.

Graduate Student of International Economic
Prydniprov'ska State Academy of Civil Engineering and Architecture

ПЕРЕДУМОВИ І МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ РИНКУ БУДІВЕЛЬНИХ ПОСЛУГ У КРАЇНАХ ЄС

PRECONDITIONS AND FORMATION MECHANISM CONSTRUCTION MARKET IN THE EU

Анотація. У роботі розглянуто передумови формування сучасного ринку будівельних послуг у країнах ЄС, що обумовлено необхідністю розуміння особливостей реалізації стратегічних принципів торгівлі будівельними послугами, які функціонують в окремих країнах і на міжнародному рівні.

Ключові слова: ринок будівельних послуг ЄС, будівельна галузь, міжнародна торгівля послугами.

Вступ та постановка проблеми. Для ефективної інтеграції у світовий ринок будівельних послуг українських підприємств та ефективного управління цими потоками, а також для забезпечення конкурентоспроможності українських будівельних компаній на зарубіжних ринках необхідне розуміння особливостей формування та реалізації стратегічних принципів торгівлі будівельними послугами, які функціонують в окремих країнах і на міжнародному рівні. У цьому контексті важливим є вивчення ринку ЄС, оскільки в силу ієрархічності і багаторівневого регулювання він поєднує в собі національні та міжнародні принципи і механізми. Крім того, країни ЄС уже в силу географічної близькості та історично сформованих відносин представляють для українських компаній – експортерів будівельних послуг особливий інтерес, а організаційна та технологічна розвиненість європейських будівельних компаній, своєю чергою, може зацікавити українських підприємців, які бажають імпортувати будівельні послуги, а з ними капітал і технології, європейських постачальників. Зазначені моменти обумовлюють важливість та актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні й організаційні аспекти формування, функціонування та розвитку ринку послуг у світовій економіці вже тривалий час перебувають у полі зору зарубіжних дослідників-економістів: І. Дюмулена, Дж. Белла, Е. ВанДузера, Дж. Гелбрейта, Д. Джоббера, П. Друккера, К. Кларка, С. Коена, Ф. Котлера, Дж.Б. Куїнна, Дж. Ланкастера, В. Рибалкіна, Дж. Шумпетера та ін. У вітчизняній економічній літературі переважно досліджуються окремі аспекти міжнародної торгівлі послугами, які відображено в працях Т. Циганкової, А. Поручника, В. П'ятницького, О. Рогача, А. Румянцева, В. Сіденка, А. Філіпенка та ін. Але поза увагою науковців залишаються питання дослідження регіональних ринків будівельних послуг, наприклад таких, як ринок ЄС.

Метою даної роботи є дослідження передумов та сучасних механізмів формування ринку будівельних послуг у країнах ЄС із метою використання їх досвіду в українській економіці.

Результати дослідження. Наразі сектор послуг є основною рушійною силою економічного зростання в

країнах ЄС, а принципи свободи переміщення послуг, закріплені у статтях 43 і 49 Договору про створення Європейського співтовариства [1], є основоположними з погляду ефективної побудови і розвитку внутрішнього ринку ЄС. Особливо важливе значення в ЄС набуває розвиток поставок послуг населенню і торгівля ними в деяких секторах, включаючи будівництво. Ринок будівельних послуг і будівельна галузь ЄС підпадають під механізм національного та наднаціонального (загальноєвропейського регулювання) [2]. А торгівля будівельними послугами в ЄС підпадає також під дію різних угод в області захисту та заохочення інвестицій, уникнення подвійного оподаткування, переміщення громадян тощо. Норми, що регулюють торгівлю будівельними послугами, можуть впливати як з угоди, в яких беруть участь ці країни, так і з угод, в яких безпосередньо беруть участь його члени. Це, безумовно, ускладнює імпорт будівельних послуг у країни ЄС. Крім іншого, організаційний механізм формування і розвитку загального будівельного ринку ЄС ще більш ускладнюється за рахунок тісних взаємозв'язків будівництва з багатьма товарними ринками, нормами екологічного законодавства, міжнародним механізмом реалізації концепції сталого розвитку.

На сьогодні ключовим нормативно-правовим актом ЄС в області розвитку торгівлі послугами є Директива Європарламенту та Ради про з'єднання з Інтернетом на внутрішньому ринку від 2006 р. [3], яка мала на меті ліквідацію бар'єрів, що перешкоджають розвитку єдиного внутрішнього ринку послуг у рамках ЄС. Даний документ розвинув основні положення «Пропозиції Болкештайна», в яких була сформульована концепція розвитку регулювання міжнародної торгівлі послугами, що спрямована на ефективне функціонування внутрішнього ринку ЄС [4]. Відповідно до цієї концепції, в якості основних перешкод на шляху розвитку міжнародної торгівлі послугами в ЄС є такі:

1) постачальник послуг із країни – члена ЄС бажає встановити свою комерційну присутність на території іншої країни ЄС для надання послуг;

2) постачальник послуг бажає їх постачати зі своєї країни в іншу країну ЄС на основі переміщення фізичної особи.

Згідно з цими двома принципами, в концепції були виділені наступні інструменти, на основі яких можливе досягнення єдиного ринку послуг в ЄС:

– для спрощення будь-яких форм комерційної присутності запропоновано більш раціональне адміністрування, що забезпечує необхідні контакти постачальника та споживача послуг;

– установа принципу країни походження послуг, згідно з яким постачальник послуг буде потрапляти виключно під регулювання країни свого походження;

– упродовження заходів щодо збільшення взаємної довіри між країнами – членами ЄС у галузі захисту прав споживачів.

Особливість практичної реалізації зазначеної Директиви полягає в тому, що країни ЄС зобов'язані постійно аналізувати і при необхідності спрощувати формальності та процедури для забезпечення трансграничної торгівлі послугами. Так, у Директиві прописані вимоги організації служб «єдиного вікна», які будуть забезпечувати виконання постачальником усіх формальностей щодо виконання своїх зобов'язань.

Наступним моментом формування спільного ринку будівельних послуг є ліквідація адміністративних і правових бар'єрів на шляху розвитку торгівлі послугами. Так, Директива встановлює зобов'язання країн-членів оцінювати рівень дискримінації в національних адміністративних механізмах та усувати перешкоди в отриманні необхідних дозволів, наприклад на будівництво. Також для забезпечення спільного ринку Директивою передбачено гарантування вільного доступу до здійснення діяльності з надання послуг і свободи займатися такою діяльністю на всій території ЄС. Що стосується ринку будівельних послуг, Директива встановлює спеціалізовані вимоги, наприклад до професійної кваліфікації постачальників послуг або заборони на будівництво в деяких зонах.

У питаннях регулювання спільного ринку послуг не залишені поза увагою і питання забезпечення прав споживачів на отримання послуг не тільки вітчизняних, а й зарубіжних постачальників. Із метою забезпечення якості послуг встановлено механізм, в якому велику роль відіграють принципи державно-приватного партнерства. Підвищення якості послуг досягається передусім на основі стимулювання їх постачальників (наприклад, підтримка добровільної сертифікації, розробка стандартів якості, Європейських кодексів поведінки).

Важливо й те, що Директива передбачає адміністративну кооперацію країн – членів ЄС, метою якої є прискорення формування єдиного ринку послуг. Останнє неможливо без забезпечення свободи переміщення осіб усередині ЄС і ліквідації бар'єрів на здійснення зарубіжних інвестицій. Вільне переміщення фізичних осіб – один із базових принципів ЄС, закріплений Директивою Європейського Парламенту та Ради ще в 2004 р. [5]. Для забезпечення мобільності трудових ресурсів, у тому числі в рамках поставки послуг, в ЄС встановлено заборону на будь-яку дискримінацію за національною ознакою при прийомі на роботу і при видачі дозволів на роботу. Свобода пересування капіталу також відноситься до ключових принципів щодо формування спільного ринку ЄС і передбачає лібералізацію капіталу, у тому числі й іноземних інвестицій.

Якщо говорити про спеціалізовані норми, що регулюють ринок будівельних послуг в ЄС, то можна відзначити наступні:

– *технічна гармонізація* (досягнення енергетичної ефективності будівельних послуг, матеріалів і технологій, застосування при будівництві екологічно безпечного

обладнання; стандарти надання окремих видів будівельних послуг; стандарти забезпечення безпеки та охорони здоров'я при здійсненні будівельних робіт). Технічна гармонізація передбачає застосування країнами – членами ЄС при розробці національних стандартів мінімального набору вимог в області ресурсозбереження при будівництві та експлуатації всіх об'єктів, а також забезпечення сертифікації, наприклад сертифікації споживання енергії будівельними об'єктами, що прописано відповідними директивами «Про енергетичну ефективність будівлі (2002 р.) [6] і «Про зближення країн-членів рівня шумів у навколишньому середовищі, виробленого зовнішнім обладнанням» (2000 р.) [7];

– *регулювання використання будівельних матеріалів і торгівлі будівельними послугами*. Необхідно враховувати діючий режим лібералізації міжнародної торгівлі у світі та участь ЄС в механізмах ГАТТ/ГАТС/СОТ.

З урахуванням особливостей будівельної галузі на рівень ЄС не виносяться питання оцінки відповідності споруд будівель (наприклад, видача дозволів на будівництво, будівельний нагляд і контроль, експертиза проектно-документації та ін.). Однак питання проектування гармонізовані на основі програм упродовження єврокодів у країнах – учасниках ЄС, що дозволяє формувати загальні правила з розрахунку конструкцій і одночасно зближувати інженерні рішення та відповідні параметри в будівництві.

У цілому основна ідея розвитку загального ринку послуг країн ЄС на сучасному етапі виражається у відмові від протекціонізму на внутрішньому ринку в комбінації зі зростанням активності в напрямі відкриття зарубіжних ринків для своїх компаній. Разом із тим у наявності тенденції консолідації ринку на основі трансграничних злиттів і поглинань, які протягом останніх років демонструють свою сталість (рис. 1) і в цілому, на думку автора, підкреслюють і сталість інтернаціоналізації будівельної галузі ЄС.

Рис. 1. Динаміка угод зі злиттів і поглинань в будівельній галузі ЄС у 2009–2014 рр.

Джерело: складено автором за [8, с. 7, 9]

Разом із тим бар'єром до подальшого розвитку загального ринку будівельних послуг ЄС є відносна нестійкість будівельної галузі після глобальної фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. Це, зокрема, знайшло своє відображення у зростанні числі банкрутств у будівельній галузі в цей період, що все більш характерно для ринків країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), зокрема Чехії, Словенії, Угорщини (рис. 2). Нарешті, слід враховувати, що єдиний ринок будівельних послуг ЄС поступово трансформувється, оголюючи нові проблеми розвитку в будівельній галузі, і це обумовлено як подальшим розширенням ЄС, так і глобальною фінансово-економічною кризою. Спад у будівництві в країнах ЄС тривав довше, ніж у цілому в промисловості регіону. Максимального обсягу виробництва будівельна галузь ЄС досягла в лютому 2008 р., після чого відзначається істотне падіння, яке досягло свого максимального значення в лютому

2010 р.: фактично протягом двох років галузь зменшила обсяги свого виробництва на 18,6% (такий спад не відзначався з 1999 р.) [9]. Незважаючи на період відносної незмінності протягом 2010–2011 рр. індексів виробництва будівельних послуг, вони впали в 2012 р., і це тривало аж до березня 2013 р. Але протягом 2013–2014 рр. для галузі вже був характерний не сильний висхідний тренд.

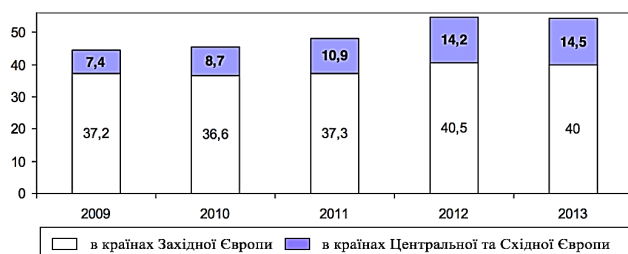

Рис. 2. Динаміка числа банкрутств у будівельній галузі ЄС (тис. випадків) у 2009–2013 рр.

Джерело: складено автором за [8, с. 11]

Довгий та глибокий спад у будівельній галузі широко поширюється на країни ЄС: фактично кожна його країна зазнала скорочення обсягів виробництва будівельних послуг протягом 2009–2013 рр. У 2009 р., наприклад, лише чотирьом країнам (Німеччині, Люксембургу,

Мальті, Польщі) вдалося уникнути скорочення обсягів виробництва. У 2009–2013 рр. Болгарія, Чехія, Греція, Франція, Хорватія, Італія, Кіпр, Португалія, Словаччина зіткнулися із щорічним зниженням обсягів виробництва будівельних послуг (табл. 1).

У цілому якщо брати період 2007–2013 рр., обсяги будівництва зменшилися більш ніж на 20% у половині країн – членів ЄС, тоді як лише в чотирьох країнах (Фінляндії, Мальті, Німеччині та Польщі) спостерігалось зростання обсягів будівництва. Протягом 2014 р будівельна активність в ЄС демонструвала скромне зростання в 2%. Однак слід знову відзначити неоднаковий рівень відновлення темпів приросту зведення об'єктів у різних країнах: максимальні обсяги приросту в 2014 р. у порівнянні з попереднім роком продемонстрували Румунія (15%), Швеція (99,4%) і Польща (4,8%) [11]. Максимальне зниження обсягів будівництва в 2014 р. продемонстрували Словенія (-11,2%) та Італія (-7,9%).

Висновки. Подальша політика регулювання ринку будівельних послуг на рівні ЄС повинна бути спрямована на максимально можливе зближення країн за основними техніко-економічними параметрами будівництва, а також на подолання нерівномірності розвитку національних будівельних ринків і стимулювання розвитку будівництва в країнах-аутсайдерах на основі загальноєвропейських фінансово-кредитних та інвестиційних механізмів.

Таблиця 1

Індекси виробництва та вартості будівництва в країнах ЄС у 2009–2013 рр., до попереднього року

Країни	Індекс виробництва, %					Індекс вартості будівництва, %				
	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013
ЄС-28	-7,7	-4,2	-1,2	-5,2	-2,3	0,8	1,5	3,0	1,8	0,8
ЄС-18 (Єврозона)	-7,0	-6,7	3,0	-4,8	-2,8	0,4	2,0	3,3	1,7	30,6
Бельгія	-3,3	-1,5	5,7	-0,7	-3,9	-1,1	0,0	3,9	1,9	0,3
Болгарія	-14,8	-14,6	-12,9	-0,5	-5,2	8,2	0,8	0,8	-0,3	1,2
Чехія	-0,5	-7,6	-3,6	-7,4	-6,8	-0,3	1,2	1,7	0,5	-0,4
Данія	-12,2	-10,4	10,4	-3,1	-6,1	-0,4	1,2	3,6	2,6	1,4
Німеччина	0,0	-0,5	7,8	-1,1	-0,2	0,3	2,1	3,7	2,2	0,9
Естонія	-29,8	-8,5	27,3	16,5	0,8	-8,4	-2,6	3,4	4,3	5,0
Ірландія	-36,9	-29,7	-16,6	-2,5	11,4	-9,9	0,5	-2,2	1,1	0,8
Греція	-17,5	-29,2	-41,3	-33,5	-8,1	-0,3	1,8	1,1	-0,1	-1,4
Іспанія	-11,2	-20,4	-19,6	-5,4	1,4	1,0	2,5	3,8	-0,3	0,3
Франція	-5,7	-2,4	-1,8	-1,7	-1,5	0,4	2,7	4,0	2,2	0,8
Хорватія	-6,5	-15,7	-8,6	-10,9	-4,3	-8,2	-5,3	1,4	-2,5	-5,7
Італія	-11,5	-3,5	-4,1	-13,7	-10,9	0,9	1,5	3,0	2,3	0,6
Кіпр	-10,6	-8,0	-9,0	-20,2	-29,8	0,8	3,2	3,4	0,9	-4,1
Латвія	-34,9	-23,4	12,5	14,1	7,6	-7,8	-7,4	2,6	3,0	4,1
Литва	-48,3	-7,5	22,7	-7,4	12,1	-14,5	-4,8	3,8	3,0	4,5
Люксембург	0,2	0,2	1,1	-3,1	-4,5	1,4	0,8	2,6	2,9	2,0
Угорщина	-4,3	-10,4	-8,0	-6,7	8,5	3,0	-0,4	0,9	4,5	4,7
Мальта	3,4	1,7	-1,2	-2,6	-3,4	1,6	-2,5	1,5	2,2	1,3
Нідерланди	-4,5	-9,9	0,9	-8,2	-4,4	0,3	0,4	1,9	1,8	0,2
Австрія	-1,7	-4,0	2,0	3,4	0,5	0,6	3,2	2,3	2,2	1,7
Польща	4,0	4,4	15,3	-5,1	-10,1	0,2	-0,1	1,1	0,3	-1,6
Португалія	-9,9	-10,9	-12,7	-16,2	-15,9	-0,6	1,8	1,6	2,0	1,9
Румунія	-15,1	-13,3	2,9	1,2	-0,5	1,6	1,9	9,0	6,4	-4,3
Словенія	-20,9	-16,9	-24,9	-16,9	-2,4	-3,1	5,7	4,6	-1,2	-1,1
Словаччина	-10,9	-4,8	-2,1	-12,1	-5,4	2,1	-0,1	0,7	0,1	0,4
Фінляндія	-13,1	6,9	9,1	-1,5	-2,9	-1,1	1,1	3,3	2,4	1,0
Швеція	-12,2	7,8	2,4	-4,0	0,0	2,0	2,5	3,0	2,5	1,7
Великобританія	-11,6	7,3	2,2	-7,6	1,5	2,7	-0,4	1,4	2,4	2,4

Джерело: складено автором за [10]

Список використаних джерел:

1. Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community. Official Journal of the European Communities. 24.12.2002. – P. 325.
2. Широков Д.В. Проблемы включения рынков строительных услуг стран ЕС в систему мирохозяйственных связей в условиях глобализации: дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.14 / Д.В. Широков. – М.: Дипл. акад. МИД РФ, 2009. – С. 107.
3. Directive 2006/123/EC of 12 December 2006 of the European Parliament and of the Council On Services in the Internal Market. Official Journal of the European Communities. 27.12.2006. L 376.
4. EUROPA – Internal Market – Speech of Mr Bolkestein – New proposal on takeover bids [Electronic resource]. – Mode of access: http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/speeches/spch-02-449_en.htm.
5. Official Journal of the European Union, L 158.30.04.2004. 88.
6. Directive 2002/91/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2002 on the energy performance of buildings. Official Journal of the European Communities L 1/65.
7. Directive 2000/14/EC of the European Parliament and of the Council of 8 May 2000. Official Journal of the European Communities L 162/1.
8. European Construction Monitor Trends for 2013-2015: Supply chain pressure in recovering markets: an isolated case or an emerging trend?. – Deloitte Real Estate, European Construction Monitor 2014, December 2014.
9. Industry and construction statistics – short-term indicators [Electronic resource]. – Mode of access: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Industry_and_construction_statistics_-_short-term_indicators.
10. Annual growth rates for construction, 2009–13 (%) [Electronic resource]. – Mode of access: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Annual_growth_rates_for_construction,_2009%E2%80%9313_\(%25\)_YB15.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Annual_growth_rates_for_construction,_2009%E2%80%9313_(%25)_YB15.png).
11. Строительный сектор ЕС начинает понемногу восстанавливаться [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ubr.ua/market/real-estate/stroitelnyi-sektor-es-nachinaet-ponemnogu-vosstanavlivatsia-329881>.

Аннотация. В работе рассмотрены предпосылки формирования современного рынка строительных услуг в странах ЕС, что обусловлено необходимостью понимания особенностей реализации стратегических принципов торговли строительными услугами, которые функционируют в отдельных странах и на международном уровне.

Ключевые слова: рынок строительных услуг ЕС, строительная отрасль, международная торговля услугами.

Summary. Further policy of regulating the market for construction services at the EU level should be aimed at the greatest possible rapprochement of countries as the main technical and economic options of construction, as well as at overcoming the uneven development of the national construction markets and stimulating the development of construction in the countries-outsiders, based on the Europe-wide financial and credit investment mechanisms.

Key words: building services market EU construction industry, international trade in services.